Sosiaali- ja terveysvaliokunta
00102 EDUSKUNTA

Viite: HE 149/2025 vp, Lastensuojelulain muuttaminen ja siihen liittyvät lait

Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

1. Johdanto

Olen HUS-yhtymän nimettynä asiantuntijana antanut lausuntoni hallituksen esityksestä HE 149/2025 vp, joka koskee lastensuojelulain ja siihen liittyvien lakien muutoksia. Lausunnossa arvioidaan esityksen tavoitteita, keskeisiä muutoksia sekä niiden toimeenpanon kannalta keskeisiä puutteita erityisesti kahden kokonaisuuden osalta:

1. **Kuntouttava suljettu laitospalvelu**
2. **Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteensovitetut palveluyksiköt**

Arvio perustuu sekä kliiniseen ja hallinnolliseen kokemukseen että käytännön havaintoihin lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakasryhmästä.

2. Yleisarvio hallituksen esityksestä

Hallituksen esityksen tavoitteet ovat kokonaisuutena perusteltuja ja kannatettavia. Esitys vahvistaa lapsen oikeutta erityiseen suojeluun, selkeyttää rajoitustoimien käyttöä sekä parantaa viranomaisten toimivaltuuksia ja yhteistyötä erityisesti tilanteissa, joissa lapsi on luvatta poissa sijaishuollosta. Myös sijaishuollon valvonnan uudistaminen on välttämätön ja oikeansuuntainen.
Esitys sisältää kuitenkin **merkittäviä sääntelyllisiä ja toiminnallisia puutteita**, jotka voivat estää tavoitteiden toteutumisen käytännössä. Erityinen huoli liittyy kahteen kokonaisuuteen, jotka koskevat kaikkein haavoittuvammassa tilanteessa olevien alaikäisten palveluja (rikoksin oireilevat, psyykkisesti sairaat sijaishuollossa olevat alaikäiset).

3. Kuntouttava suljettu laitospalvelu

3.1 Hoito- ja palvelusisällön sääntelyn puutteet

Ehdotettu kuntouttava suljettu laitospalvelu on tarkoitettu alle rikosvastuuiän oleville lapsille, joilla on vakavaa väkivaltaista tai rikollista käyttäytymistä. Kohderyhmän palvelutarve on osin **psykiatrinen ja lääketieteellinen**, mikä ei ilmene riittävällä tarkkuudella esityksestä.

HUS-yhtymä
HUS Psykiatria
PL 590
Välskärinkatu 8-10
00029 HUS
Puh 09 47 11
etunimi.sukunimi@hus.fi
www.hus.fi

Toisaalta osa näistä alaikäisistä ei omaa mitään diagnosoitavaa psykiatrista oiretta tai häiriötä eivätkä he hyödy esimerkiksi psykiatrisesta osastohoidosta, jonne heidät usein ohjataan. Nykytilanteessa psykiatrinen osastohoito ei ole näille nuorille vaikuttavaa palvelua, mutta lastensuojelulaitoksesta puuttuvat rajoittamiskeinot sekä psykiatrinen osaaminen.

Lainsäädännöstä puuttuvat mm.:

- palvelun hoitomalli ja vaikuttavuusperusta
- hoitohenkilöstön koulutus- ja osaamisvaatimukset
- lääketieteellisen vastuun määrittely
- hoidon seurannan ja arvioinnin rakenteet
- psykiatrisen erikoisosaamisen minimivaatimukset
- hoitojakson sisällölliset tavoitteet ja kriteerit

Ilman täsmällistä sääntelyä palvelu ei voi toteutua, hoidollisesti eikä oikeusturvan näkökulmasta hyväksyttävällä tavalla eikä se automaattisesti kuntouta alaikäistä takaisin yhteiskuntaan.

3.2 Terveydenhuollon vastuiden riittämätön huomiointi

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun piiriin kuuluvat lapset tarvitsevat lähes poikkeuksetta:

- psykiatrista arviointia
- lääkehoitoa
- terveydenhuollollista valmiutta

Esitys ei määrittele, miten nämä toteutetaan. Myöskään nuorisopsykiatrian resursointia ei ole huomioitu, vaikka käytännössä hoitovastuu monella alueella kuuluu erikoissairaanhoidolle.

3.3 Oikeusturvakysymykset

Rajoitustoimien käyttö ja lapsen perusoikeuksien rajoittaminen edellyttävät täsmällistä ja tarkkarajaista sääntelyä. Esityksen rajoitusvaltuudet ovat osin tulkinnanvaraisia, eikä päätöksentekorakenteita ole erotettu selkeästi hoidollisista ratkaisuista.

Johtopäätös: Esitys ei sellaisenaan täytä perusoikeusrajoitusten edellyttämää täsmällisyys- ja suhteellisuusvaatimusta.

4. Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteensovitetut yksiköt

Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkaiden hoito edellyttää kokonaisvaltaista, pitkäkestoista ja moniammatillista tukea. Tältä osin esityksen tavoitteet ovat oikeansuuntaiset, mutta **sääntely on riittämätöntä ja osin riskialtista**.

4.1 Toimivallan ja vastuiden epäselvyys

Kokemus jo käytössä olleista hybrideistä yksiköistä osoittaa, että ilman selvää sääntelyä syntyy: juridisia vastuuristiriitoja, epäselvyyksiä tietosuojassa (mm. kirjaaminen, eri järjestelmät) ja päätöksenteossa. Lisäksi syntyy tilanteita, joissa toimivaltuudet palvelun eri osapuolilla eivät ole ymmärrettävissä tai johdonmukaisia.

4.2 Osaamis- ja mitoitusvaatimusten puute

Ilman lakitasoista sääntelyä vaarana on, että:

yksiköitä perustetaan ilman riittävää psykiatrista osaamista ja hoitomallin määrittelyä. Nykytilanteessa lastensuojelun yksiköissä ei ole riittävää osaamista tämän vaativan asiakasryhmän hoitoon. Osaamisen kuitenkin olla yksikössä, jossa tuotetaan palvelua 24/7. Satunnainen käynti yksikössä (esim. lääkärin käynti) ei tee palvelusta vaikuttavaa yhteensovitettua palvelua.

- toiminnallinen sisältö jää vaihtelevaksi ja hoitoajat riittämättömiksi
- vastuu hoidon laadusta on epäselvä,
- yksiköt täyttävät “lain kirjaimen”, antavat seinät, mutta eivät lain tarkoitusta
- yksiköitä perustetaan jo olemassa oleviin konsepteihin, ja mikä tahansa lastensuojelun ja psykiatrian yhteistoiminta muodostaa hybridiyksikön.

4.3 Psykiatristen resurssien puuttuminen

Esityksessä ei ole arvioitu nuorisopsykiatrian työmäärän kasvua eikä osoitettu lisäresursseja, vaikka käytännössä tällainen yksikkö siirtyy kokonaan erikoissairaanhoidon hoitovastuulle. Tämä on vakava puute, sillä nykyisellään tutkitusti merkittävä osa lastensuojelun asiakkaista tarvitsee psykiatrista hoitoa, jonka saatavuus on jo nyt riittämätön.

HUS-yhtymä
HUS Psykiatria
PL 590
Välskärinkatu 8-10
00029 HUS
Puh 09 47 11
etunimi.sukunimi@hus.fi
www.hus.fi

4.4 Kokemustiedon sivuuttaminen

Käytännön kokemus osoittaa, että nykyisessä sääntely- ja resurssikehyksessä yhdistettyjä yksiköitä ei ole mahdollista toteuttaa turvallisesti tai vaikuttavasti. Käytännössä nuorisopsykiatrisen henkilöstön työskentely yksikössä sisältää juridisia vastuukysymyksiin liittyviä ja tietosuojariskejä. Vastuut ja toimivaltuudet jäävät epäselviksi. Lastensuojelu Lainsäädäntöä tarvitaan kiireellisesti turvaamaan sekä nuoren että henkilökunnan asemaa ja selkeyttämään yhteensovittamiseen liittyviä vastuita ja hoitokäytäntöjä.

5. Yhteenveto ja johtopäätökset

Kannatan esityksen yleisiä tavoitteita. Pidän kuitenkin välttämättömänä, että erityisesti kahden kokonaisuuden – kuntouttavan suljetun laitospalvelun sekä lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteensovitetun palvelun – osalta lakiesitystä täydennetään ja tarkennetaan ennen hyväksymistä.
Nykyisellään esityksen puutteet voivat johtaa:

- oikeudellisiin epäselvyyksiin
- palvelujen laadun ja turvallisuus eivät toteudu
- lasten oikeusturvan vaarantumiseen
- psykiatristen palveluiden ylikuormitukseen
- mallien syntymiseen, jotka eivät vastaa lain tavoitteisiin

Esitän, että näiden osioiden sääntely, **erityisesti hybridiyksiköiden osalta, palautetaan jatkovalmisteluun** ja täydennetään kokonaisuudeksi, jonka avulla voidaan luoda vaikuttavaa hoitoa antavia hybridiyksiköitä.

6.Liikkumisvapauden ja puhelimen käytön rajoittaminen lastensuojelussa

Liikkumisvapauden rajoittaminen on tietyissä, erityisen vaativissa ja lapsen tai muiden turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa perusteltua ja kannatettavaa. Rajoitustoimenpiteiden tulee kuitenkin aina perustua yksilölliseen harkintaan, lapsen etuun ja suhteellisuusperiaatteeseen.
Samanaikaisesti on välttämätöntä huolehtia siitä, että liikkumisvapauden rajoittamista koskeva **ohjeistus on selkeää, yhdenmukaista ja helposti tulkittavaa** kaikissa sijaishuollon yksiköissä. Rajoitustoimenpiteisiin liittyvä **kirjaamiskäytäntö tulee olla systemaattista**, ja rajoi-

tustoimenpiteiden määrää, kestoa ja perusteita tulee **seurata osana yksiköiden omavalvontaa**. Tämä tukee sekä lapsen oikeusturvaa että henkilöstön työtä ja edistää toiminnan läpinäkyvyyttä.
Vastaavat periaatteet koskevat myös **puhelimen käytön rajoittamista**. Puhelimen käyttöön puuttuminen voi joissakin tilanteissa olla välttämätöntä esimerkiksi lapsen levon, turvallisuuden tai hoidon toteutumisen turvaamiseksi. Käytännössä rajanveto kasvatuksellisten keinojen ja varsinaisten rajoitustoimenpiteiden välillä on usein vaikeasti tulkittavissa. Selkeämpi sääntely ja ohjeistus voi parhaimmillaan **selkeyttää tätä rajaa**, vähentää tulkinnanvaraisuutta ja tukea henkilöstöä toimimaan lapsen edun mukaisesti. On välttämätöntä huomioida käytännön kokemus: puhelimen poisottaminen ja yhteydenpidon rajoittaminen ovat jo pitkään olleet suuri ongelma (välttämätön, mutta ei laillisesti riittävästi toteutettavissa) esimerkiksi kehitysvammahuollossa sekä mielenterveyslain puitteissa hoitoa toteutettavissa yksiköissä. Näissä lainsäädäntö on mahdollistanut jopa alaikäisen puhelimen käytön rikoksien tekemiseen.
Kokonaisuutena rajoitustoimenpiteitä koskevan sääntelyn kehittäminen edellyttää, että **kasvatuksellisuus, lapsen oikeudet, turvallisuus ja oikeusturva** huomioidaan tasapainoisesti. Selkeä ohjeistus, asianmukainen kirjaaminen ja systemaattinen seuranta ovat keskeisiä edellytyksiä sille, että rajoitustoimenpiteitä käytetään harkitusti, yhdenvertaisesti ja vain silloin, kun se on aidosti välttämätöntä.
Kansallisten linjausten tulisi myös olla lastensuojelun lainsäädäntöä tukevia, eli kansalliset älypuhelinten ja muiden digilaitteiden käytön suositukset alaikäisiä koskien tulisi laatia viipymättä, koskien lasten ja nuorten arkiympäristöjä. Näihin suosituksiin liittyen on jo olemassa kansainvälistä tutkimusta etenkin koskien etenkin riippuvuustyyppistä käyttäytymistä sekä valvomatonta käyttöä, joka tietojemme mukaan on lastensuojelulaitoksissa yleistä. Tämän toteuttamiseksi yksiköissä tarvitaan riittävä henkilömitoitus.

Toimenpidealoite TPA 9/2025 vp ja Toimenpidealoite TPA 16/2025 vp:

Aloitteessa esiin nostettu **hatkanuorten etsimisen ja palauttamisen** tehostaminen on perusteltua, ja erityisesti poliisin roolia tulee vahvistaa siten, että poliisilla on sekä selkeä oikeus että nykyistä laajempi velvollisuus osallistua hatkanuorten aktiiviseen etsimiseen ja tavoittamiseen tiiviissä yhteistyössä lastensuojelun kanssa. Nykyinen sääntely ja käytännöt ovat liian byrokraattisia ja johtavat tilanteisiin, joissa vakavassa vaarassa oleva lapsi jää vaille riittävää ja oikea-aikaista viranomaisapua. Kiinniottamisen tulee tällaisissa tilanteissa olla luonteeltaan ensisijaisesti **suojelullinen, lapsen etua turvaava toimenpide**, ei järjestyksenpitoon tai rikosoikeudelliseen kontrolliin rinnastuva menettely. Poliisin toimivaltuuksien selkeyttäminen ja virka-avun kynnysten madaltaminen vähentäisi tulkinnanvaraisuutta, parantaisi viranomaisten välistä yhteistyötä ja ennen kaikkea lisäisi hatkanuorten turvallisuutta ilman tarpeetonta hallinnollista viivettä.

Toimenpidealoite TPA 17/2025 vp:

Haavoittuvassa asemassa olevan lapsen tai nuoren käyttövaroihin ei tule esittää vähennyksiä tai maksun keskeyttämistä, myöskään hatkatilanteissa, sillä taloudelliset sanktiot eivät vastaa näiden nuorten tuen ja suojelun tarpeeseen eivätkä edistä heidän hyvinvointiaan tai turvallista paluuta. Käyttövarojen rajoittamisen sijaan painopisteen tulee olla nuoren ohjauksen vahvistamisessa sekä ennen kaikkea henkilöstön osaamisen, rakenteellisen tuen ja riittävien resurssien lisäämisessä. Riittävästi koulutettu ja resursoitu henkilöstö kykenee tukemaan nuoren kehitystä, arjen hallintaa ja vastuullista rahankäyttöä kasvatuksellisin ja hoidollisin keinoin, jotka ovat linjassa lastensuojelun perustehtävän ja lapsen edun kanssa.

Toimenpidealoite TPA 18/2025 vp:

Tutkimusnäytön perusteella nikotiini on usein ensimmäinen päihde, jonka käyttö käynnistää niin sanotun porttiteorian mukaisesti myöhemmän muiden päihteiden käytön, ja tästä huolimatta nikotiinin merkitys päihderiippuvuuden kehittymisessä jää usein aliarvioiduksi. Nikotiinin addiktiopotentiaali on erittäin korkea vertaituen jopa heroiiniin, erityisesti nuorilla, joiden aivot ovat vielä kehitysvaiheessa. Siksi nikotiiniriippuvuuden kehittymiseen on tärkeää puuttua nimenomaan hyvin varhaisessa vaiheessa, etenkin niiden lasten ja nuorten kohdalla, joilla on kohonnut alttius päihderiippuvuuksille. Tämä alttius liittyy usein perimän ja kasvuympäristön yhteisvaikutukseen ja on erityisen yleistä ylisukupolvisista päihdeongelmista kärsivissä perheissä. Varhainen, johdonmukainen ja hoidollinen puuttuminen nikotiinin käyttöön on keskeinen keino ehkäistä myöhempää päihdeongelmien kasautumista ja tukea haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tervettä kehitystä.

Helsingissä, 11.3.2026

Elina Santti, LKT, psykiatrian ja nuorisopsykiatrian erikoislääkäri
Nuorisopsykiatrian ja syömishäiriöiden linja
HUS Linjen för ungdompsykiatri och ätstörningar
PL 590, 00029 HUS |Välskärinkatu 12, Helsinki
elina.santti@hus.fi
+358 50 462 9053
www.hus.fi